

БӨЛІМ: КОЛЛЕДЖ

Жастар арасында құқықтық сананы қалыптастыру жолдары

ЖАРИЯЛАНДЫ 22.01.2026	ТІРЕК СӨЗДЕР азаматтық жауапкершілік, азаматтық қоғам, жастар, құқық негіздері пәні, құқықтық білім, құқықтық мәдениет, құқықтық сана, құқықтық тәрбие	СІЛТЕМЕ https://bilimger.kz/186815/
---------------------------------	--	---

Искендерова Альбина Мухтаровна

Кентау жоғары гуманитарлық-техникалық колледжі

«Құқық негіздері» пән оқытушысы

Аннотация

Бұл мақалада жастар арасында құқықтық сананы қалыптастырудың теориялық негіздері, әлеуметтік маңызы және оны жүзеге асырудың тиімді жолдары жан-жақты қарастырылады. Құқықтық сана жеке тұлғаның құқыққа, заңға, әділдікке деген көзқарасын айқындайтын маңызды қоғамдық құбылыс ретінде сипатталады. Мақалада жастардың құқықтық санасының қалыптасуына әсер ететін факторлар, білім беру жүйесіндегі құқықтық тәрбиенің рөлі, «Құқық негіздері» пәнінің маңызы, сондай-ақ қазіргі қазақстандық қоғам жағдайында құқықтық сананы арттырудың өзекті мәселелері талданады. Сонымен қатар, құқықтық мәдениетті дамыту, құқық бұзушылықтың алдын алу және азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру бағытында ұсыныстар беріледі. Зерттеу нәтижелері жастарды құқықтық тұрғыдан тәрбиелеу үдерісін жетілдіруге арналған тәжірибелік тұжырымдармен толықтырылады.

Түйін сөздер

құқықтық сана, жастар, құқықтық тәрбие, құқықтық мәдениет, азаматтық жауапкершілік, құқықтық білім, құқық негіздері пәні, азаматтық қоғам.

Кіріспе

Қазіргі қоғамның тұрақты дамуы мен демократиялық мемлекет құру үдерісінде құқықтық сананың орны ерекше. Құқықтық сана – қоғам мүшелерінің заңға, құқықтық нормаларға, құқықтық құндылықтарға деген көзқарасын, түсінігін және мінез-құлқын

айқындайтын маңызды фактор. Әсіресе жастар арасында құқықтық сананы қалыптастыру – мемлекет пен қоғамның алдында тұрған стратегиялық маңызды міндеттердің бірі.

Жастар – қоғамның ең белсенді, әлеуметтік тұрғыдан серпінді бөлігі. Олардың дүниетанымы, құндылықтары мен мінез-құлқы болашақ қоғамның бейнесін айқындайды. Осы тұрғыда жастардың құқықтық санасының деңгейі елдегі құқықтық тәртіптің, заң үстемдігінің және азаматтық қоғамның дамуымен тікелей байланысты. Құқықтық санасы қалыптасқан жас ұрпақ заңды құрметтейді, өз құқықтары мен міндеттерін біледі және қоғамдағы құқықтық қатынастарға саналы түрде қатысады.

Қазақстан Республикасында құқықтық мемлекет құру бағытында көптеген заңнамалық және институционалдық реформалар жүзеге асырылуда. Алайда құқықтық нормалардың тиімді жұмыс істеуі тек заңдардың қабылдануымен шектелмейді. Ол үшін азаматтардың, әсіресе жастардың құқықтық санасы жоғары болуы қажет. Осыған байланысты білім беру ұйымдарында құқықтық тәрбие мен құқықтық білім беру мәселесіне ерекше көңіл бөлінуде.

Бұл мақалада жастар арасында құқықтық сананы қалыптастырудың негізгі жолдары, оның білім беру жүйесіндегі орны және құқықтық мәдениетті дамытудағы маңызы ғылыми тұрғыда талданады.

Негізгі бөлім

Құқықтық сана ұғымы және оның мазмұны

Құқықтық сана – адамның құқыққа, заңға, құқықтық нормаларға және құқықтық құндылықтарға деген қатынасын білдіретін қоғамдық сананың бір түрі. Ғылыми әдебиеттерде құқықтық сана құқықтық білім, құқықтық сезім және құқықтық мінез-құлық элементтерінен тұратын күрделі құрылым ретінде қарастырылады.

Құқықтық сананың негізгі құрамдас бөліктері:

- **құқықтық білім** – заңдар мен құқықтық нормалар туралы ақпаратты білу;
- **құқықтық көзқарас** – құқыққа деген қатынас, заңды құрметтеу;
- **құқықтық мінез-құлық** – құқықтық нормаларға сәйкес әрекет ету.

Жастардың құқықтық санасы қалыптасқан жағдайда олар заң талаптарын орындауды мәжбүрлі міндет ретінде емес, қоғамдық өмірдің табиғи нормасы ретінде қабылдайды. Бұл құқық бұзушылықтардың алдын алудың ең тиімді жолдарының бірі болып табылады.

Жастар арасындағы құқықтық сананың қалыптасуына әсер ететін факторлар

Жастардың құқықтық санасының қалыптасуына көптеген әлеуметтік, педагогикалық және психологиялық факторлар әсер етеді. Солардың негізгілері мыналар:

• **Отбасының ықпалы**

Отбасы – тұлғаның алғашқы әлеуметтік ортасы. Ата-ананың заңға деген көзқарасы, құқықтық мәдениеті баланың құқықтық санасының қалыптасуына тікелей әсер етеді.

• **Білім беру жүйесі**

Мектеп пен колледжде жүргізілетін құқықтық білім беру жастардың құқықтық санасын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. «Құқық негіздері» пәні осы үдерістің негізгі құралы болып табылады.

• **Қоғамдық орта мен бұқаралық ақпарат құралдары**

Қоғамдағы құқықтық ахуал, ақпараттық кеңістік, әлеуметтік желілер де жастардың құқықтық көзқарасына ықпал етеді.

Құқықтық тәрбиенің жастардың құқықтық санасын қалыптастырудағы рөлі

Құқықтық тәрбие – жастардың құқықтық санасын қалыптастырудың маңызды тетігі. Ол құқықтық білім берумен қатар, құқыққа деген оң көзқарас пен жауапкершілікті мінез-құлықты дамытуға бағытталған.

Құқықтық тәрбие барысында жастар:

- заң талаптарын түсінеді;
- құқық бұзушылықтың салдарын ұғынады;
- құқықтық жауапкершіліктің мәнін сезінеді.

Құқықтық тәрбие жүйелі және үздіксіз жүргізілген жағдайда ғана тиімді нәтиже береді.

Құқық негіздері пәні – құқықтық сананы қалыптастырудың негізгі құралы

Құқық негіздері пәні жастарға құқықтың негізгі салалары туралы кешенді білім береді. Пән мазмұны конституциялық, азаматтық, еңбек, әкімшілік және қылмыстық құқық негіздерін қамтиды.

Бұл пәннің негізгі міндеттері:

- құқықтық білім беру;
- құқықтық сананы қалыптастыру;
- азаматтық жауапкершілікті дамыту.

Құқық негіздері пәні арқылы жастар өз құқықтары мен міндеттерін біледі, құқықтық жағдайларды талдауға үйренеді және заңды құрметтеуге тәрбиеленеді.

Жастардың құқықтық мәдениетін қалыптастыру жолдары

Құқықтық мәдениет – құқықтық сананың жоғары деңгейі. Ол адамның құқықты тек білуімен ғана емес, оны күнделікті өмірде қолдануымен сипатталады.

Құқықтық мәдениетті қалыптастыру үшін:

- интерактивті оқыту әдістерін қолдану;
- құқықтық жағдаяттарды талдау;
- пікірталас, дебат ұйымдастыру;
- өмірмен байланысты тапсырмалар беру тиімді.

Бұл әдістер жастардың құқықтық ойлауын дамытып, құқыққа деген саналы көзқарас қалыптастырады.

Құқық бұзушылықтың алдын алуда құқықтық сананың маңызы

Құқықтық санасы жоғары жастар құқық бұзушылыққа бармайды, себебі олар заңды бұзудың салдарын түсінеді. Құқықтық сананы қалыптастыру – құқық бұзушылықтың алдын алудың ең тиімді жолы.

Алдын алу жұмыстары:

- құқықтық ағарту;
- түсіндіру;
- тәрбиелік іс-шаралар арқылы жүзеге асырылады.

Қазіргі қоғам жағдайында құқықтық сананы қалыптастырудың өзекті мәселелері

Ақпараттық қоғам жағдайында жастар түрлі құқықтық ақпаратқа қол жеткізе алады. Алайда ақпараттың көптігі оның сапалы игерілуін қамтамасыз етпейді. Сондықтан құқықтық ақпаратты дұрыс түсіндіру және қолдану дағдыларын қалыптастыру қажет.

Цифрлық платформалар мен онлайн ресурстар құқықтық сананы дамытуға жаңа мүмкіндіктер береді, бірақ оларды тиімді пайдалану үшін педагогикалық қолдау қажет.

Қорытынды

Қорытындылай келе, жастар арасында құқықтық сананы қалыптастыру – құқықтық мемлекет пен азаматтық қоғамды дамытудың негізгі шарттарының бірі болып табылады. Құқықтық санасы қалыптасқан жастар заңды құрметтейді, өз құқықтары мен міндеттерін біледі және қоғамдағы құқықтық қатынастарға белсенді қатысады.

Құқықтық сананы қалыптастыруда білім беру жүйесінің, әсіресе құқық негіздері пәнінің рөлі ерекше. Жүйелі құқықтық тәрбие мен сапалы құқықтық білім беру арқылы ғана жастардың құқықтық мәдениетін арттыруға болады. Сондықтан бұл бағыттағы

жұмысты күшейту – бүгінгі күннің маңызды міндеті.

Қолданылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы.
2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.
3. Қазақстан Республикасының «Құқық бұзушылықтың алдын алу туралы» Заңы.
4. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан – 2050 стратегиясы.
5. Сапарғалиев Ф. Қазақстан Республикасының Конституциялық құқығы. – Алматы, 2020.
6. Әбілқасымова А. Қазіргі педагогика. – Алматы, 2019.
7. Выготский Л.С. Тұлға және қоғам. – Мәскеу, 2017.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.